

การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนชาวประมงมุสลิม :
บ้านแสนสุข จังหวัดสงขลา

นางสาวภรณ์ นีร์ญวราชติ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามนุษยวิทยามหาบัณฑิต

สาขาวิชามนุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2542

ISBN 974-333-060-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ECONOMIC ORGANIZATION OF A MUSLIM FISHERMEN VILLAGE :
SAEN SUK VILLAGE , SONGKHLA**

Miss Porranee Hiranvarachat

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Anthropology
Department of Sociology and Anthropology**

Graduate School

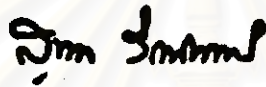
Chulalongkorn University

Academic Year 1999

ISBN 947-333-060-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนชาวประมงมุสลิม :
บ้านแสนสุข จังหวัดสงขลา
โดย นางสาวภรณ์ หิรัญวรชาติ
ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุชาดา กิระนันท์)

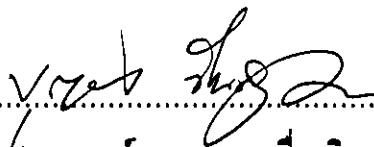
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ สวาสต์ญาคี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญยง ชื่นสุวิมล)

นางสาวกรณี นีร์ฎวรชาติ : การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนชาวประมงมุสลิม ชุมชนแสนสุข
จ.สงขลา (ECONOMIC ORGANIZATION OF A MUSLIM FISHERMEN VILLAGE :SAEN SUK
VILLAGE , SONGKHLA) อ.ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา ภูรินทร์พันธุ์ , 252 หน้า. ISBN
974-333-060-7

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์ (1) เพื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยทั่วไปของชาวประมงมุสลิม ชุมชนบ้านปากบางเล (2) เพื่อศึกษาว่าการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชาวประมงมุสลิมมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์หรือไม่ อย่างไร (3) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรมจากภายนอกก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนหรือไม่ (4)หลักความเชื่อของศาสนาอิสลามทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมระดับตัวหรือไม่ โดยมีสมมุติฐานหลักว่า(1.) ปัจจัยการขยายตัวของอำนาจและกลไกรัฐ ปัจจัยการขยายตัวของพัฒนาการเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ ปัจจัยทางด้านสภาพนิเวศวิทยาของชุมชน มีผลกระทบต่อการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชน (2.) ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมเมืองและชนบททำให้เกิดการพึ่งพากันมากขึ้นและก่อให้เกิดการสะสมทุนทรัพย์ เศรษฐกิจแบบยังชีพมีการปรับเปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์มากขึ้น มีความแตกต่างทางเศรษฐกิจระหว่างชาวบ้านมากขึ้น และสมมุติฐานย่อยว่า (1.) ความเชื่อทางศาสนาอิสลามมีผลต่อการปรับวิถีชีวิตของชาวประมงมุสลิม (2.) การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของสังคมเมืองเข้าไปในสังคมชนบททำให้ประชาชนยอมรับวัฒนธรรมของสังคมเมืองมาประพฤติปฏิบัติทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ

แนวคิดสำคัญที่ใช้ในการศึกษามี 2 ประการคือ (1) แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงจริยธรรม (2) แนวคิดโครงสร้างหน้าที่ พบว่า การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชาวประมงมุสลิมบ้านปากบางเลเป็นผลมาจากปัจจัย 5 ประการ (1) สภาพนิเวศวิทยาของชุมชน (2) การเพิ่มขึ้นของประชากร (3)ความเชื่อทางศาสนาอิสลาม (4) การขยายตัวและอำนาจและกลไกรัฐ (5) การขยายตัวของเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์

ข้อจำกัดทางสภาพนิเวศวิทยา การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวของอำนาจและกลไกรัฐ และการขยายตัวของเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ ทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมของชุมชนคือเศรษฐกิจแบบยังชีพ โดยยึดหลักศีลธรรม เปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น คิดถึงเหตุผลตามหลักเศรษฐศาสตร์ หวังผลกำไร ส่งผลให้แบบแผนชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปหลายประการ เช่น การเกิดอาชีพที่หลากหลายยิ่งขึ้น เงินตรามีความสำคัญต่อชีวิตมากขึ้น วิถีชีวิตถูกเชื่อมโยงกับกลไกของตลาดในเกือบทุกขั้นตอนการผลิตและการบริโภค อย่างไรก็ตามค่านิยมในชุมชนซึ่งมีพื้นฐานจากหลักศาสนาอิสลามที่เน้นความเพียงพอในการกินอยู่ร่วมกัน การพึ่งพากันมากกว่าความร่ำรวยของปัจเจกชนหรือการแสวงหาผลกำไรจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ค่านิยมเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาระบบศีลธรรมของชุมชนไว้ได้และได้ช่วยชะลอไม่ให้เกิดเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นรวดเร็วเกินไป ชุมชนแห่งนี้จึงมีการจัดระเบียบแบบวิถีลักษณะนี้อยู่ในตัวเอง

ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
สาขาวิชา มานุษยวิทยา
ปีการศึกษา 2542

ลายมือชื่อนิสิต กรณี นีร์ฎวรชาติ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ปรีชา ภูรินทร์พันธุ์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม _____

3971289424 : MAJOR SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

KEYWORD: ECONOMIC / MUSLIM / FISHING VILLAGE

PORRANEE HIRANVARACHAT, ECONOMIC ORGANIZATION OF A MUSLIM FISHING VILLAGE :
SAEN SUK VILLAGE, SONGKHLA. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. PREECHA KUWINPANT,
Ph.D.252 pp. ISBN 974-333-060-7

The objectives of the thesis are (1) to study the cultural and socio-economic system of Saen Suk village, a Muslim fishing community ; (2) to study the influence of market economy on economic organization of the village; (3) to analyze whether the external socio-economic, political, and cultural factors have reshaped the village economic organization; (4) to examine whether Islamic belief has decelerated socio-economic change. The hypotheses of this research are (1) the village economic organization has been influenced and reshaped by the expansion of state authority, the rapid growth of market economy, and the adaptation of community ecological life ; (2) traditional self-sufficient economy has been gradually adjusted to commercialism and capitalism, and economic class diversities level become apparent in the village; (3) Islamic belief is still an outline for adjustment of village lifestyle; and (4) urban - rural socio-economic relationship has resulted in that villagers have to adopt new material and spiritual values influencing from outside.

The analytical frameworks used in this thesis are Moral Economy and Structural-Funtionalism. The important finding is that economic organization of the Muslim fishing village has been influenced by 5 factors: (1) Islamic belief; (2) community ecology; (2) population growth; (4) expansion of state authority; and (5) development of market economy .

These five factors have brought about changes in the village economy. Moral economy has been gradually adapted to a commercialized economy; as a result, villagers are now to a certain extent, more concerned about monetary profit and economic gain. Commercialized economy has also introduced new socio-economic pratics to the village, for example, the diversity of occupations, the emphasis on cash payment, and the dependence on market. However, village cultural values based on Islamic religion play an important role in maintaining moral economy and decelerating socio-cultural change. Islamic teachings emphasize the sense of community and interdependency rather than individuality or private economic gain. Therefore, Saen Suk village is able to retain dual economic systems whereby the traditional and modern economic practices existing side by side, despite the experience of rapid socio-economic change.

ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
สาขาวิชา มานุษยวิทยา
ปีการศึกษา 2542

ลายมือชื่อนิสิต พรณี หิรันวารชาติ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา Preecha Kuwinpant
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม _____

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีด้วยความช่วยเหลือของ รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นอันมีคุณค่ายิ่งต่อการทำวิจัยด้วยดีตลอดมา อีกทั้งประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ ซึ่งให้เกียรติเป็นประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญยง ชื่นสุวิมล ที่ให้เกียรติเป็นกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ และเนื่องจากทุนการวิจัยครั้งนี้บางส่วนได้รับมาจากทุนอุดหนุนการวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย จึงขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัยมา ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบพระคุณดร.นฤมล นิยุธีระนันท์ ที่ให้คำปรึกษาในการเขียนวิทยานิพนธ์และอาจารย์ที่ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ประสาทความรู้ให้ทุกท่าน

ขอขอบคุณในความเมตตาจากชาวบ้านชุมชนแสนสุขทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือผู้เขียนในด้านที่พัก อาหารการกิน และมีมิตรภาพอันดีทำให้ผู้วิจัยรู้สึกประทับใจเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา เจ้าหน้าที่ประมง จังหวัดสงขลา เจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย ณ ที่ว่าการอำเภอเทพา และข้าราชการที่ปฏิบัติงานที่ชุมชนแสนสุขทุกฝ่ายที่ช่วยติดต่อประสานงานและรวบรวมข้อมูลบางส่วนให้

ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความมีน้ำใจของพี่โอที่ไปเยี่ยมผู้วิจัยช่วงการเก็บข้อมูลภาคสนาม ให้คำปรึกษาและให้กำลังใจผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณลูกตาล ชุน เก๋ ก้อยและทัยที่ให้ความช่วยเหลือมาตลอด ขอขอบคุณพี่จีที่ช่วยวาดแผนที่ให้ และขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง สำหรับ ร.ต.อ. ยุทธภูมิ บั้นลายนาค ที่ช่วยชี้แนะและให้ความช่วยเหลือตลอดการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ท้ายนี้ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และคุณปู่ ซึ่งสนับสนุนในด้านการเงิน ดูแลความปลอดภัยในการศึกษาภาคสนาม เป็นห่วงและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา จนสำเร็จการศึกษา

ภรณี นีร์ญวราชาติ

ตุลาคม 2542

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 สมมุติฐานในการวิจัย.....	5
1.4 แนวความคิดสำคัญของการวิจัย.....	6
1.4.1 แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงจริยธรรม.....	6
1.4.2 แนวคิดโครงสร้างหน้าที่.....	9
1.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
1.6 คำจำกัดความเชิงปฏิบัติการ.....	21
1.7 ขอบเขตของการวิจัย.....	21
1.8 วิธีการศึกษาและระเบียบวิธีการวิจัย.....	22
1.8.1 การศึกษาจากเอกสาร.....	22
1.8.2 การศึกษาภาคสนามทางมานุษยวิทยา.....	22
บทที่ 2 สภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคม.....	24
2.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสงขลา.....	24
2.2 สภาพภูมิศาสตร์.....	31
2.3 ลักษณะภูมิอากาศ.....	38
2.4 ทรัพยากรธรรมชาติ.....	41

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
2.5 ประชากร.....	42
2.6 สภาพสังคม.....	45
2.6.1 ศาสนา.....	45
2.6.2 การศึกษา.....	45
2.6.3 สาธารณสุข.....	46
2.7 สภาพเศรษฐกิจ.....	47
2.8 เขตการปกครอง.....	53
2.9 อำเภอเทพา.....	58
2.9.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอเทพา.....	58
2.9.2 สภาพทั่วไป.....	60
2.10 ชุมชนแสนสุข.....	64
2.10.1 ประวัติความเป็นมาของตำบลสะกอม.....	64
2.10.2 ลักษณะภูมิประเทศ.....	64
2.10.3 ประชากร.....	67
2.10.4 ลักษณะการตั้งบ้านเรือน.....	68
2.10.5 ภาษาสะกอม.....	74
2.10.6 การประกอบอาชีพ.....	75
2.10.7 อาหารการกิน.....	77
2.10.8 การศึกษา.....	81
2.10.9 สุขภาพอนามัย.....	84
บทที่ 3 โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม.....	86
3.1 ครอบครัว.....	86
3.2 ทัศนคติของชาวมุสลิมต่อการสมรส.....	87
3.3 การสมรส.....	87
3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย.....	98
3.5 การตั้งถิ่นฐานหลังการแต่งงาน.....	99

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
3.6 เครื่องญาติ.....	99
3.7 การตาย.....	103
3.8 การแบ่งมรดก.....	104
3.9 ศาสนาอิสลามในชีวิตประจำวัน.....	104
3.10 การจัดระดับในสังคมมุสลิม.....	114
3.11 ศูนย์รวมทางศาสนาของชุมชน.....	117
3.12 เศรษฐศาสตร์อิสลาม.....	129
บทที่ 4 วิวัฒนาการของการทำประมงและการขยายตัวของอำนาจรัฐ.....	131
4.1 การประมงยุคแรก : เรือเล็กและเรือกอและ.....	131
4.1.1 อุปกรณ์ในการทำประมง.....	131
4.1.2 ระยะเวลาที่ใช้ในการออกหาปลา.....	138
4.1.3 เทคนิคและความชำนาญในการออกหาปลา.....	139
4.1.4 การแบ่งแรงงานระหว่างชายหญิง.....	141
4.1.5 การแบ่งงานและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ของลูกเรือ.....	141
4.1.6 การเกิดกลุ่มอาชีพ "เถื่อนก" ในการประมง.....	143
4.2 การประมงพาณิชย์ยุคพัฒนา.....	145
4.2.1 เรือยนต์และเครื่องมือสมัยใหม่.....	145
4.2.2 กลุ่มอาชีพคนกลาง.....	148
4.2.3 การพัฒนาอาชีพอื่นๆ.....	151
4.2.4 การขยายตัวของอำนาจรัฐ.....	155
4.3 ยุคทรัพยากรทางทะเลลดลง.....	157
บทที่ 5 การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ : ทรัพยากรทางทะเล.....	160
5.1 การทำประมง.....	162
5.1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมง.....	162
5.1.2 เทคนิคและความชำนาญในการออกหาปลา.....	166

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
5.1.3 ระยะเวลาที่ใช้ในการออกทะเล.....	170
5.1.4 การแบ่งแรงงานระหว่างหญิงชาย.....	171
5.1.5 ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของเรือและลูกน้อง.....	173
5.1.6 ทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพ.....	173
5.1.7 รายได้และการแบ่งรายได้.....	175
5.1.8 ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างชาวประมงกับเจ้าแก้ว.....	177
5.2 อาชีพทำของทะเล.....	182
5.3 อาชีพค้าขายของทะเล.....	188
บทที่ 6 การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ : ภาคเกษตรกรรมและ	
นอกภาคเกษตรกรรม.....	195
6.1 อาชีพทำสวนยางพารา.....	195
6.1.1 การเตรียมที่ดินและการครอบครองที่ดิน.....	198
6.1.2 การปลูกและการดูแลรักษา.....	200
6.1.3 การกรีดยางและการแปรรูปน้ำยางเป็นยางแผ่น.....	202
6.1.4 การใช้แรงงาน.....	206
6.1.5 ทุนที่ใช้ในการผลิต.....	208
6.1.6 การขาย.....	210
6.2 อาชีพเพาะปลูก.....	213
6.3 อาชีพเลี้ยงสัตว์.....	214
6.4 อาชีพรับจ้าง.....	216
6.5 อาชีพค้าขาย.....	218
6.6 ภาพรวมของการจัดระเบียบเศรษฐกิจ.....	221
6.6.1 แรงงานที่ใช้ในการผลิต.....	222
6.6.2 ทุนที่ใช้ในการผลิต.....	224
6.6.3 ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับตลาด.....	227

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ 7 วิเคราะห์ สรูปและเสนอแนะ.....	231
รายการอ้างอิง.....	246
ประวัติผู้เขียน.....	252

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ 1	แสดงข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข่าวสำคัญ23
ตารางที่ 2	แสดงการเปรียบเทียบพื้นที่จังหวัดต่างๆกับพื้นที่ทั้งประเทศ และภาคใต้..... 35
ตารางที่ 3	แสดงปริมาณพื้นที่ตามภูมิประเทศของจังหวัดสงขลา..... 37
ตารางที่ 4	แสดงเขตการปกครอง เนื้อที่ จำนวนประชากรของจังหวัดสงขลา 53
ตารางที่ 5	แสดงจำนวนประชากรแยกตามช่วงอายุ..... 67
ตารางที่ 6	แสดงการประกอบอาชีพของประชากรอายุระหว่าง 16-60 ปี..... 76
ตารางที่ 7	แสดงอัตราการลงทุนในการประกอบอาชีพประมง..... 174
ตารางที่ 8	แสดงขนาดการถือครองพื้นที่สวนยางพารา..... 199
ตารางที่ 9	แสดงอัตราการลงทุนในการทำสวนยางพารา..... 209

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง	หน้า
แผนภาพที่ 1	33
แผนภาพที่ 2	34
แผนภาพที่ 3	40
แผนภาพที่ 4	44
แผนภาพที่ 5	52
แผนภาพที่ 6	55
แผนภาพที่ 7	57
แผนภาพที่ 8	62
แผนภาพที่ 9	63
แผนภาพที่ 10	66
แผนภาพที่ 11	72
แผนภาพที่ 12	96
แผนภาพที่ 13	102
แผนภาพที่ 14	118
แผนภาพที่ 15	133
แผนภาพที่ 16	134
แผนภาพที่ 17	165
แผนภาพที่ 18	169
แผนภาพที่ 19	172
แผนภาพที่ 20	185
แผนภาพที่ 21	187
แผนภาพที่ 22	193
แผนภาพที่ 23	201
แผนภาพที่ 24	204
แผนภาพที่ 25	205

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
แผนภาพที่ 26 แสดงภาพนัยาง.....	206
แผนภาพที่ 27 แสดงภาพยงพาราแผน.....	211

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย